

„Egy letartóztatott IRA terrorista hírhedt mondása a lényegre tapintott: »A rendvédelmi szerveknek mindig sikeresnek és szerencsésnek kell lenniük; nekünk csak egyszer!«”¹

HANKISS ÁGNES

Vékony jégen

83

2009 és 2014 között, az Európai Parlament képviselőjeként, a Bel- és Igazságügyi-, és a Biztonság- és Védelempolitikai Bizottság tagjaként azzal a területtel foglalkozhattam, amelyhez mindig is szenvedélyes érdeklődés fűzött. Parlamenti munkámban elsősorban a terrorizmus, illetve a terrorelhárítás témakörére „szakosodtam” – noha ez akkor még nem állt életünk fókuszában. Az Európai Unió terrorellenes politikája persze szorosan összefügg a Belbiztonsági Stratégia más vonatkozásaival: például a kiberbiztonsággal, a szervezett bűnözéssel, a hírszerzési együttműködés egyre égetőbb kérdéseivel vagy a biztonság és az adatvédelem összehangolásának a dilemmájával.

Megtisztelő számomra, hogy 2016 őszétől a Nemzeti Közzolgálati Egyetem címzetes docenseként és a Nemzetbiztonsági Intézet megbízott oktatójaként megoszthatom – civilségemből fakadó illő szerénységgel és szükségszerű korlátokkal – a tanulmányaimból, európai uniós tapasztalatokból és az európai rendvédelmi ügynökségek munkatársaival való személyes kapcsolatokból leszűrt ismeretanyagot, gondolatokat azokkal, akik különböző szakterületeken szolgálva dolgoznak hazánk biztonságaért.

A képviselői szerepkör sokkal inkább a minél tarkább és szélesebb körű jelenlét, önmegmutatás, no meg a statisztikai eredmények elnyerése felé tereli az embert, mintsem egy-egy szakterület mélységi megismerésére és elsajátítására buzdít. Számomra azonban – aki éppen ezért talán soha nem is voltam igazán

politikusnak való –, az Európai Parlamentben eltöltött öt év legnagyobb ajándéka és adománya az a tapasztalat és ismeretanyag, amelyre a parlamenti munka rutinja és sorvezetője nélkül talán soha nem tehettem volna szert. Mi tagadás, képviselőtársaim is sokszor megmosolyogtak: vonzódásomat a terrorizmus kérdésköréhez bocsánatos hobbinak tekintették. Valóban, visszatekintve, már-már hihetetlennek tűnik, hogy 2012-ben az Iszlám Állam szerveződése és színre lépése még szakmai fórumokon sem került terítékre. Senki sem látott két évre előre. Legalábbis nyilvánosan nem. Biztos voltam benne, hogy a közeli jövő a terrorizmus rémét ilyen vagy amolyan formában, de behozza Európa akkor még más földrajzi térségeknél biztonságosabbnak gondolt világába. Ebben a meggyőződésben erősített kedves barátommal, Hajdú Jánossal való közös gondolkodás is, a Terrorelhárítási Központ megalakulásának idején.

A kívülről érkező ember – a civil – számára azonban a tárgy természete számos ponton megálljt parancsol. A sorompó első pillanattól fogva látható volt: aligha tehettem mást, mint bízam abban, hogy elkötelezettségem a tárgy iránt némileg ellensúlyozhatja a civilségemből adódó korlátokat. Tegyük hozzá azonban, hogy elméleti síkon korántsem olyan áthidalhatatlanul nagy a szakadék a kétféle tudásanyag, a minősített és a nyílt információk világa között, mint a gyakorlatban. Mindazonáltal a frusztráció nem kiküszöbölhető. De enyhíthető – például személyes kapcsolatokon keresztül. Köszönettel tartozom Gilles de Kerchove úrnak, az Európai Unió Terrorellenes Koordinátorának, akinek szemléleti nyitottsága, amellyel a terrorelhárítás feladatát a szűken vett rendvédelmi és titkosszolgálati keretek fölé emelte, komoly inspirációul és bátorításul szolgált a terrorizmus kérdéskörének mélyebb megértéséhez. A kezdetet a Security and Defence Agenda (SDA) Alapítványnak köszönhetem, akik „bedobtak a mélyvízbe” azzal, hogy felkértek előadónak a NATO és a kibervédelem kapcsolatát vizsgáló konferenciára. Ott ismerhettem meg többek között Stewart Bakert, az NSA² korábbi jogi igazgatóját, és a republikánus kormányzás belbiztonsági államtitkárát, aki a demokrata adminisztráció hivatalba lépését követően elhagyta a hivatalát, és a szakértelmét ettől fogva tudományos tevékenységében hasznosította. Egyes szélsőséges és egyoldalú propagandát folytató civil szervezetek álságos és biztonságunkat veszélyeztető szerepét bemutató könyvével az alábbiakban majd részletesen foglalkozom. Az Európai Unió Belbiztonsági Stratégiájának, az EU terrorellenes stratégiájának, a CBRN (vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris) fegyverek elleni védekezés akciótervének és a kritikus infrastruktúrák védelmét szolgáló intézkedések tervezetének néppárti véleményezőjeként számos szakértővel konzultálva sokat tanulhattam tőlük. Hálás vagyok az Europol vezető munkatársainak, akik meghívtak Hágába és egy

egész napos, rendkívül tanulságos prezentációt tartottak nekünk a munkatársaimmal, a terrorelhárítás, a kiberbiztonság és a szervezett bűnözés tárgyában. Köszönettel tartozom azoknak is, közöttük európai hírszerző szervek volt és jelenlegi vezetőinek, akik elfogadták a meghívást az európai hírszerzés jövőjéről rendezett konferenciánkra, és akiknek ott elhangzó előadásait majd a későbbiekben tervezzük itt közreadni magyarul.

„Az az idő, amikor a terrorizmust értelemszerűen úgy különíthettük el, mint valami korlátozott társadalmi jelenséget, amellyel a rendőri erők és a biztonsági szervek elboldogulnak, régen elmúlt...” – a megállapítás a holland terrorelhárítás egyik vezetőjétől származik³. Mivel a terrorizmus minden más bűncselekménytől különbözik abban, hogy egyfelől ideológiai-politikai motivációt követ, másfelől globális, azaz természeténél fogva átnyúlik földrészeken és országhatárokon, ezért a terrorelhárítás sem szabhatja szűkre a maga „műfaji” határait, nem zárhatja magát skatulyába az elemzés és az értékelés terén. Nem véletlen, hogy mostanában sokan szorgalmazzák, hogy a terrorelhárítás az információk feldolgozásába az eddiginél szerveesebben és rugalmasabban vonja be a geopolitika, a társadalomtudományok, a történelem és a lélektan képviselőit és eszköztárát is.

A szemléletváltás igénye vetődött fel már évekkel ezelőtt például Eric Herren, a svájci Különleges Erők volt tagja, a magas kockázatú műveletek új stratégiáinak és taktikáinak a kidolgozója, neves terrorelhárítási szakértő írásában, aki az úgynevezett „think tank”-ek bevonását sürgette a terrorelhárításba: *„A terrorelhárítás egyik legmellőzöttebb eszköze a think tank. Az akadémikus »gondolat-gyárok« abban segítenek, hogy tágabb rálátást nyerjünk a terrorizmus jelenségére. Ők nem részei a mindenkori harctérnek és képesek fókuszba állítani a problémát minden lehető szemszögből és alapállásból. Foglalkozhatnak az aktuális fenyegetésekkel, ráadásul meríthetnek a terrorizmus teljes történetéből. A feladatuk az is, hogy megkíséreljék előre látni a jövőt és »elgondolni az elgondolhatatlant«.* A think tankek munkatársai lehetnek a terrorelhárító közösség volt és jelenlegi tagjai, ugyanúgy mint azok, akik a vízió kialakításához tudnak hozzájárulni. A think tankek tanácsadó és kritikus megfigyelők, akik viszszafelelőssel látják el a terrorelhárítást, előrejelzéseket nyújtanak és partnerei a célorientált egységeknek. Meg kell tanulnunk elfogadni őket mint tanárokat és instruktorokat. Amire szükség van, az a think tankek sikeres hálózata. Valószínűleg ezek a szervezetek az egyedüliek, amelyek lépést tudnak tartani a terroris-

ták hálózatával. A hivatalos kormányzati műveleteket és koordinált stratégiákat gyakran visszafogják hivatalos eljárásokkal, felesleges bürokráciával és politikai érdekekkel. A think tankek lehetővé teszik az online „brainstorming” fórumokat, rendkívül hasznos módon összekapcsolva a szellemi potenciál óriási forrásait a kreatív megoldás-kereséssel. Szükségünk van interdiszciplináris intézményekre, amelyeknek a tevékenysége arra irányul, hogy globális stratégiákat találjanak és részévé váljanak az egésznek. Szükségünk van nemzetközi kompetencia központokra, amelyek sajátos feladatokra összpontosítanak, hozzáadva a maguk interdiszciplináris képességeit a terror elleni harchoz.”⁴

A „think tank” modellje az angolszász világból származik, legrangosabb képviselői eredendően az USA-ban és Nagy-Britanniában jöttek létre, de ma már a világ sok országa rendelkezik ilyen intézetekkel, Ázsiától és Afrikától Dél-Amerikán át Oroszországig és Kelet-Közép Európáig. A „think tank” olyan szellemi műhelyt jelent, amelynek az a küldetése, hogy segítsen áthidalni a szakadékokat – a biztonságkutatás témakörére vetítve – a rendvédelem és a politika, a tudás és a hétköznapi tapasztalat között. Szemben az akadémiai intézetekkel nem, illetve nem elsősorban alapkutatásokat végez (ezért talán csak az „akadémikus” jelző vitatható Herren alapos leírásában), mivel olyan összefüggések feltárására, olyan elképzelések kikristályosítására törekszik, amelyek egyfelől a döntéshozók számára kínálnak stratégiai támpontokat, másfelől pedig elősegítik a szakmai döntések és gyakorlatok társadalmi befogadását. Megjeleníthetik a közgondolkodás számára a rendvédelmi és titkosszolgálati tevékenység elméleti hátterét jelentő kihívásokat és dilemmákat.

A „hídszerepből” és az interdiszciplinaritásból következik az is, hogy számos „think tank”-típusú intézetnek az alapítói és vezetői olyan emberekből kerülnek ki, akik akár rendvédelmi szakemberként, volt politikusként, vezető döntéshozóként vagy alkotó értelmiségiként széles körű tapasztalatokat, jártasságot szereztek, és komoly kapcsolatrendszerrel bírnak a közélet számos területén. Titkosszolgálatok és rendvédelmi szervek volt és jelenlegi munkatársai, szakértői mellett, velük szoros együttműködésben, ott találjuk azoknak a tudományágaknak a képviselőit, akik a nagy társadalmi folyamatok, történelmi és társadalom-lélektani összefüggések síkján képesek hozzáadni a maguk sajátos tudásanyagát például annak a rendkívül összetett és nehezen meghatározható fenyegetésnek a megértéséhez, amelyet modernkori terrorizmusnak nevezünk. Például: a konzervatív Heritage-nek az az alelnöke, aki a biztonságpolitikai területet irányítja, mint elismert nemzetbiztonsági és külpolitikai szakértő, volt kormány-tanácsadó, eredeti végzettségét tekintve tanár, történész és író. Vagy a prágai think tank alapítója és első vezetője, Oldrich Cerny, eredendően irodalom-

tudományból doktorált és mesekönyveket adott ki. Antikommunista érdemei is közrejátszhattak abban, hogy Václav Havel nemzetbiztonsági tanácsadója lett, majd a cseh hírszerzés vezetője. Később ő alapította meg az azóta nemzetközi hírnevet szerző, cseh Biztonságkutató Intézetet. Vagy Charles B. Strozier a John Jay Egyetem neves Terrorizmus Központjának alapító igazgatója, eredendően történész és pszichoanalitikus.

A sikeres „think tank”-ek tevékenysége nem eseti konferenciák rendezésében, és nem is ad hoc televíziós beszélgetésekben merül ki. Küldetésük a folyamatos jelenlét: jelentések készítése, fórumok biztosítása vitákhoz, eszmecserékhez, találkozók, egyeztetések megszervezése, a gyors és színvonalas reagálás a világ aktuális és sokszor váratlan eseményeire. Ez a szemléletváltási igény bátoríthatott bennünket is arra, hogy a Hamvas Intézet kutatási területét megnyissuk a biztonságkutatás felé. A fenti értelemben vett think tank működése persze komoly anyagi forrásokat igényel. A Hamvas Intézet adottságai ezt a fajta komplex építkezést nem teszik lehetővé. Mindazonáltal, a magunk szerény eszközeivel szeretnénk mi is – a biztonsági intézményeken belül működő, értékes szakmai szemlék mellett – hidat teremteni a szakmai tudásanyag és a téma iránt érdeklődők között.

Biztonságkutatással foglalkozó rovatunk bemutatásához, a gondolatmenet teljességének a kedvéért idézek majd néhány olyan szövegrészletet is, amely már a Magyar Időkben megjelent írásomban is szerepelt.

„Gólyalábakon korcsolyázni. Miért nem állíthatjuk meg a holnap terrorizmusát” című könyvében⁵ Stewart A. Baker, aki a 9/11-et megelőző időkben a terror-elhárítás kulcsszereplője volt, meglepően személyes hangvételű és egyben igen olvasmányos könyvet jelentetett meg 2010-ben. Következtetései ma is érvényesek és megfontolandók. Alapjában véve arról a küzdelemről számol be, amelyet ő maga, és általában a rendvédelem és a terrorelhárítás vívott folyamatosan az emberi jogi és adatvédelmi aggályokat szélsőségességig eltúlzó és olykor kreáló egyes civil szervezetekkel és politikai csoportosulásokkal.

A könyv középpontjában az a dilemma áll, hogy válságos időkben, amikor a terrorizmus fenyegetése közvetlenül jelen van az életünkben, a biztonságunkért dolgozó rendőröknek és titkosszolgáknak milyen mértékig kell tekintettel lennie az adatvédelem és az emberi jogok doktrínér és olykor életszerűtlenül túlfeszített sztenderdjeire. Baker alapélménye a 9/11, ami könyvének a megírására is ösztönözte. De a problémakör, amit kibont, ma a migrációs hullám és a

terrorfenyegetettség viharos korszakában is igen tanulságos lehet, mivel a biztonság és az emberi jogok, a biztonság és az adatvédelem lehetséges ütközései, ha más köntösben is, napjainkban is visszaköszönnek. Félreértések elkerülése végett nem árt egyértelműen világossá tenni: az emberi jogi és adatvédelmi garanciákat demokratikus meggyőződésű ember aligha teheti félre, kisebbítetheti vagy becsülheti le. A következőkben csupán arról a – nézetem szerint – torz gyakorlatról lesz szó, amikor politikai frakciók (Európai Parlament), civil szervezetek és sajtóorgánumok túlhajtott, mesterséges és mondvacsinált kifogások garmadával bénítják meg és lehetetlenítik el, akár hosszú évekre, azoknak az eljárásoknak a működőképességét, amelyek kardinális jelentőségűek volnának a terrorellenes küzdelemben és általában a biztonság megerősítésében.

Könyve megjelentetésével Stewart Bakernek várnia kellett, amíg a 9/11 hátterét vizsgáló szenátusi bizottság dokumentumainak a titkosítását feloldották. Abból indul ki, hogy az amerikai gyakorlatban az emberi jogok tiszteletben tartásának egyik legfőbb garanciális eleme, a kilencvenes évek második felétől kezdve az a „fal” („the wall”), amely a bűnügyi nyomozást és a titkosszolgálati tevékenységet, az információszerzés tekintetében, szigorúan elválasztotta egymástól. A lehallgatás például a rendvédelemnél számos korlátozás alá esett, csak meghatározott ideig és kifejezetten indokolt esetben volt lehetséges, míg a hírszerzésnél és az elhárításnál folyamatosan és jóval rugalmasabb keretben működhetett. De átjárhatatlan fallal szembesültek a titkosszolgálatok is, ha azokról az érkezőkről, akik valamilyen szempontból a terrorellhárítás látókörébe kerültek, több adatra lett volna szükségük, mint amelyet maga a vízumkérelem is tartalmazott.

2001 augusztusában minden ügynökség jelzést kapott arról, hogy az al-Kaida két operatív ügynöke érkezett az USA-ba. Az utasforgalmi adatok átadása azonban korántsem ment zökkenőmentesen, elsősorban az Európai Unió nyomása és az említett „fal” erősödése miatt. Az európai utasforgalmi adatokat adatvédelmi aggályok miatt nem lehetett továbbadni a terrorellhárításnak. Baker így fogalmazott: *„A lecke, amit megtanultam a fal létezéséből és 9/11-ből egyszerű volt: az emberi jogok akkori ügyvédei nem tudták, hol kell megállni... Képtelenek voltak látni a vonalat a jogos adatvédelem és azok között az eljárások között, amelyek megbénították erőfeszítéseinket, hogy harcoljunk a terrorizmus ellen... És nem képesek látni ma sem.”* A terrorellhárítás rémálmát jelentik azok az újszülött elkövetők („clean skins”), akik még nem tűntek fel a radarokon és a nyilvántartásokban. De többségükről a finomabb és mélyrehatóbb felderítés és elemzés kimutathatja azokat a kapcsolódási pontokat, amelyek felfednék, hogy valójában kockázatos beutazók. A PNR (Passenger Name Record) programot,

azaz a repülőjegy vásárlásakor keletkező utasforgalmi adatok rögzítéséről és átadásáról szóló megállapodást, Európa, az Egyesült Államok és Kanada között, sok-sok éven keresztül sem sikerült tető alá hozni, illetve véglegesíteni. Számos véres merénylet kellett még ahhoz, hogy nagy nehezen és nyögve-nyelősen sikerüljön. A megegyezések már abban az öt évben is rendre kudarcot vallottak, szétestek, amíg az Európai Parlament belbiztonsággal foglalkozó tagjaként magam is részese voltam annak a csatának, amit elsősorban a Parlament balliberális oldalával, főként annak bizonyos neoanarchista csoportjaival és hangadóival kellett folytatni azért, hogy ne próbálják megghiúsítani, hajánál fogva előrángatott érvekkel fejre állítani a kialakuló konszenzust.

Mohamed al-Kahtani 2001 nyarán Londonból megérkezik az orlandói repülőtérre. Az ellenőrzéshez lép – közben Mohammed Atta, a 9/11-et végrehajtó sejt vezetője a túloldalon várja és éppen az al-Kaida dubaji emberével beszélget eldobható telefonon. Al-Kahtani üresen hagyja a kitöltendő rovatokat, és úgy tesz, mint aki egy szót sem ért angolul. Ez gyanús lesz, mivel az első olyan szaúdi beutazó, aki elemi szinten sem beszél az angolt. Alaposabb kikérdezésre küldik a biztonsági tiszthez, José Meléndez-Pérezhez, aki megérdeklődik, hogy megőrököltük a nevét – közvetve neki köszönhető, hogy az egyik repülőgépet nem sikerült a terroristáknak a Capitoliumba vezetni. Beviszi al-Kahtanit a kihallgatósobába, tolmács segítségével kérdezi ki. – Miért nincs jegye a visszaútra? Al-Kahtani válasz helyett dühödten bemutat neki. – Kihez jött, meddig marad? Minden válasza zavarosnak és hiteltelennek tűnik. Agresszív viselkedése pedig szokatlan. – Ki foglalta a hotelt, ahol megszáll? – Egy barát. – Mi a telefonszáma? – Nem a maga dolga! Semmi köze hozzá! – veti oda a terrorista a tolmácson keresztül. A kikérdezés már egy órája tart, a szaúdi viselkedése és ellenségessége irracionális. Itt következik az első olyan lépés, ami a biztonsági tiszt kiváló érzékét dicséri. Arra gondol, hogy a másik viselkedése talán egyáltalán nem az, aminek látszik. Nem egy kellemetlen, de veszélytelen „bunkó” természetes viselkedése, hanem a nagy bárdolatlanság és tudatlanság nem más, mint egy kiképzett ember megtervezett vonalvezetése, elhárítási taktikája. Az iratai rendben vannak, a csomagjában nincs semmi gyanús. A biztonsági tiszt azonban a megérzésére hallgat, nem pedig, tegyük fel, a korgó gyomrára. A főnökéhez fordul. Ha nem szaúdi volna, egyszerűbb volna minden, de nekik Miami-ban és Orlando-ban is kivételes bánásmód jár, máskülönben rögtön vádaskodnak, rasszizmust kiáltanak, ami üzleti szempontból sem kívánatos. Meléndez-Pérez azonban – ez a második elismeréseméltó mozzanat – nem veti alá az ösztöneit a politikai elvárásnak. Nem abban az értelemben, hogy parancsot szegne, hanem addig gyözködi a főnökét, aki fél, amíg a főnök magasabbra megy. A biztonsági igazgatóhoz, aki engedélyezi az

újabb kihallgatást azzal, hogy ha ismét nem hajlandó normálisan kommunikálni, visszaküldhetik. Így is történik. Al-Kathani ekkor jéghidegen, hibátlan angolsággal közli: – Visszajövök még! Szeptember 11-én azért tudták a hős utasok a földre vinni a 93-as járatot, mert az öt főből egy hiányzott. Al-Kathani egyébként egy évvel később elfogták Afganisztánban. Az elkövetők összes adata rendelkezésre állt privát számítógépes-rendszerekben. Ha a repülőjegy-foglalások adatbázisa az elhárítás számára hozzáférhető lett volna, kitűnik, hogy hárman és Atta azonos címet használtak, másik három terrorista ugyanazt a Frequent Flyer számot adta meg, öten pedig ugyanazt a telefonszámot, mint Mohammed Atta. A 19 merénylőből 11 azonosítható lett volna.

Ki érkezik? Kinek nem kellene jönnie? Honnan tudjuk, hogy ki kicsoda? Valóban ő-e az, akinek a neve az útlevelel szerepel? Az utasforgalmi adatok átadása a terrorelhárításnak felfedhette volna a rejtett kapcsolódási pontokat az utasok között. Érdemes szó szerint idézni Baker visszaemlékezésének egy részletét szenátusi meghallgatásából. Az öt kérdező tisztviselő ezzel nyitott: „»...bátrak azok, akik éberén védik alkotmányos és emberi jogainkat a túlkapás ellen nemzeti válsághelyzet idején... annak a tükrében, hogy mi a népszerű elvárás«... Bátrak? Itt lett elegendő.” Majd: „Nekem más a felfogásom a bátorságról... Nem hinném, hogy különösebb bátorság kell ebben a városban ahhoz, hogy valaki egyetértsen a New York Timesszal.” A biztonságért felelős emberek még 9/11 után is állandó nyomás alatt dolgoztak és hecckampányok céltábláivá váltak. „Tiszteletben tartani Oszama bin Laden emberi jogait azokkal a csúnya lehallgatásokkal szemben, kicsit sokba került a végén” – írja Stewart Baker, hozzátéve, hogy amikor a legnagyobb szükség lett volna az információcserére, a „fal” akkor volt a legmagasabb.

Nem hinném, hogy személyiségi jogaink védelmében kardinális jelentőségű lett volna mondjuk az a kérdés – noha hosszú, parttalan viták tárgya volt –, hogy a repülőgép indulása előtt hány órával vagy nappal korábban kérhet le adatokat a terrorelhárítás. Talán megnyugtató lehet, ha a korlátlan hozzáférés helyett megtörténik a behatárolás – kivéve akkor, ha egy konkrét esetben éppen ezen múlhat százak élete. Vagy: egyik ország sem férhet hozzá a másik olyan szenzitív adataihoz, mint mondjuk az egészségi állapot. De mi történjen akkor, ha olyan információ fut be a terrorelhárításhoz, hogy egy repülőgépen érkező, tolószékes vagy műlábu merénylő készül robbantásra mondjuk egy karácsonyi vásáron? Első hallásra akár képtelennek tűnhet... De az elmúlt hónapokban, valószínűleg a veszteségek hatására, propagandavideóiban az ISIS a szokásos fiatal harcosok helyett kifejezetten idős embereket mutat be, öngyilkos merényletre készülve. Az egyikben például, amelyet 2017. április 9-én töltek fel, be-

épített bombával felszerelt tolószékben ülő öregembert emelnek magasba és ünnepelnek harcostársai.⁶

Késhegyig menő csaták zajlottak az Európai Parlamentben például az úgynevezett profilkészítés megengedhetőségéről. Tegyük fel, a terrorelhárítás tudomására jut, hogy három dzsihadista-gyanús, harmincas éveiben járó, valószínűleg egy sejthez tartozó, de nem együtt utazó, közel-keleti származású férfi érkezik légi úton a következő két hétben Amszterdamba és megy tovább Berlinbe. Az azonosításukhoz kétségtelenül a profil alapján történő szűréssel lehet közelebb jutni. De az is kétségtelen, hogy ezzel a „merítéssel” radarra kerülhetnek olyan utasok is, akik a profilnak megfelelnek, de tökéletesen ártatlanok. A rendvédelem mindig vékony jégen jár, vagy ahogyan Stewart Baker mondja metaforikusan, gólyalábakon korcsolyázik, amikor adatvédelmi és személyiség-jogi dilemmával szembesül. Hibátlan megoldás nincsen.

A kérdés az: mi mit ér meg?

A terrorizmus finanszírozását felderítő egyik legfontosabb eszköz a nemzetközi banki tranzakciók nyomon követése, a Terrorist Finance Tracking Program (TFTP). Baker is foglalkozik azzal – megtapasztalhattam magam is –, milyen megveszekedett módon szálltak harcba a megállapodás ellen ismét ugyanazok a politikai csoportok, civil szervezetek és közvélemény-formálók. Az Európai Parlamentben ugyanaz az évekig tartó politikai cirkusz zajlott körülötte, mint amiről Baker is írt a könyvében, beszámolva a brüsszeli bürokratákkal folytatott szélmalomharcairól. Magam is jól emlékszem az Európai Bizottság fő tárgyalójára, Jonathan Faulla, a faarcú, szfinxmosolyú euro-bürokratára, aki ragaszkodott a szigorúan zárt üléshez, amelyen azután a kérdéseinkre cirka annyit válaszolt, hogy süt a nap vagy esik az eső. *„Az európaiak tüzeltek először a nemzetközi adatvédelmi háborúban – abban a háborúban, amelyben ezeknek az országoknak egy oldalon kellett volna állniuk.”* A háború azzal indult, hogy *„2006 júniusában a New York Times nyilvánvalóan elhatározta, hogy a programnak botrányba kell fulladnia...”*. És hogy, hogy nem, őszre már, teszi hozzá Baker, a brüsszeli bürokraták is előálltak azzal, hogy a TFTP-megállapodás adatvédelmi törvényeket sértene. Annyiban árnyalnám szívem szerint a képet – ami egyébként az idézetekből is következik –, hogy nem általában az európaiak és az amerikaiak álltak itt egymással szemben, hanem mind az Európai Parlamentben és az Európai Bizottságban, mind az USA-ban ugyanazok az ultrabal(?), neo-anarchista(?), akcionista(?) csoportok és véleményformálók intéztek támadást azok ellen, akik az élethez és a biztonsághoz fűződő jogot nem gondolták kevésbé sérthetetlennek és méltányolandónak, mint a személyes adatok védelméhez fűződő garanciákat.

Az auditáló cég, a Swift (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) bankok ezreinek nemzetközi pénzügyi tranzakcióit regisztrálja, mintegy kétszáz országban. A teljes adatbázis két helyen található meg: Belgiumban és az USA-ban, biztonságos szervereken. Felhasználásuk célhoz kötött: csak és kizárólag a terrorelhárítás számára hozzáférhetőek, konkrét gyanúval összefüggésben, más nyomozások számára nem. Az adathalászat tiltott. A felhasználást minden esetben szigorúan dokumentálni kell: a keresés dátumát és a kereső nevét mindig rögzítik. Az adatok tárolásának az időtartama is meghatározott. Köztisztletben álló francia bírót jelölt ki az EU, hogy ellenőrizze, az USA betartja-e az adatvédelmi szabályokat. Jean-Louis Bruguière bíró 2008-as jelentésében biztonságosnak ítélte az adatvédelmi garanciákat, és egyben megállapította, hogy a TFTP-nek a megghiúsulása igen komoly biztonsági rést jelentene, mivel hozzáadott értéke a terrorelhárításhoz rendkívül magas. De hiába. Kezdődött minden előről. 2010-ben az Európai Parlament elvetette az egész megállapodást és irányítottan tűnő sajtóhadjárat indult az egész TFTP program ellen. Noha nélkülözhetetlennek bizonyult mind a megelőzés, mind az utólagos nyomozás tekintetében. Néhány példa, ahol a merénylet előkészítése, a kivitelezéséhez szükséges összegek továbbításán keresztül a TFTP segítségével nyomon követhető lett volna: Bali (2002), Madrid (2004), Mumbai (2008).

Komolyan gondolható-e, hogy akár egy amerikai, akár egy európai titkosszolgálat ne tudna másképp hozzáférni valakinek a kártyaforgalmához – és most vegyük csupán az indokolt és törvényes verziót –, mint a szigorú garanciális szűrőkön átfutó Swift-adatokon keresztül? Arról nem is beszélve, hogy bilaterálisan akár gördülékenyebben is működhet az adatátadás – anélkül a többlet nélkül, amit a multilaterális együttműködés adhat hozzá a felderítés gyorsaságához és sikeréhez. Jól tudhatták ezt azok is, akik a legharsányabban támadták a megegyezést – de nem vettek róla tudomást. Ebből is világossá válhatott a tárgyilagos szemlélő számára, hogy voltaképpen nem szakmai és etikai érvek ütközéséről, hanem elsősorban ideológiai harcról és politikai térfoglalásról szólt az Európai Parlamentben az egész „Big Brother-para”, a nagy emberi jogi és adatvédelmi show.

Sokat gondolkodtam akkoriban azon, miből fakadhat az az ádáz törekvés, amely – nem csupán a PNR és a TFTP vonatkozásában – az európai terrorelhárítás gyengítésére irányult. Szavazatszerzési eszköz volna csupán, ami az emberek intézményekkel és erőszakszervezetekkel szembeni bizalmatlanságára, ellenérzésére épít? Vagy belejátszik az is, hogy a szervezett terrorizmus a Vörös Brigádok óta az ultrabaloldali ideológiák eszmetörténetéhez tartozik, és ez az ideológiai vonzódás valahogyan, áttételesen máig tovább él abban a mítikus

többlettel felruházott harcban, amelyet ezek a csoportok az állami és különösen a rendvédelmi intézményekkel vívnak? Kétségtelen, hogy a nyugati baloldal vezető nemzedékének számos szereplője a hatvanas-hetvenes évek radikálisai és vörös brigádosi közül keveredett ki... és némelyikük még ma is komoly közéleti szerepet játszik. Vagy Stewart Bakernek volna igaza, aki úgy gondolja, hogy Európa azt a gyengeséget, amit sok más területen elszenved, az adatvédelem és az emberi jogok zászlóvivőjének a szerepével kívánja pótolni vagy ellensúlyozni? Vagy más szóval, katonai erő, az úgynevezett *hard power* híján legfőbbképpen az emberi jogok globális képviseléből szeretné a maga *soft power*-jét felépíteni? Napjainkban, amikor a tömeges migráció ismét fókuszba állítja az emberi jogok és a biztonsági garanciák lehetséges ellentmondásait, nehéz volna nem észrevenni, hogy a terrorizmus rejtett vagy közvetett támogatásának létezik egy olyan „szürke” zónája, ahol olyan emberek és szervezetek mozognak, akik bár maguk valószínűleg soha nem támadnának senkire, elítélik az erőszakot, ha megtörtént egy merénylet, őszintén megrendülnek, de közben – ha tudnak róla, ha nem – egyengetik a terepet terrorista szervezetek számára (belépési pontokat kínálnak, célkeresztbe helyezik a terrorelhárítás eszközeit, ernyőszervezetként működnek, esetleg politikai támogatást nyújtanak terrorfinanszírozó államoknak). A szolidaritás önmagában véve nemes és becsülendő gesztusa sokszor csupán „fedőtörténetül” szolgál (még ha közben valóban segítenek is rászorulókon). A lehető legegyszerűbben fogalmazva: a jó és a rossz itt már-már átláthatatlanul összefonódhat. De mégis célszerű szétválasztani. Migrációs példával élve: nem mosható össze az, aki őszinte szándékkal visz ruhát vagy élelmet elgyötört migránsoknak azzal, aki közben a határok semmibevételére és a határvédelem kijátszására bátorít.

A tények tisztelete és az összefüggések megértése kínálja itt is – mint mindenütt – a legjobb iránytűt.

A biztonságról higgadtan és felelősen gondolkodó ember nem föltételezi, hogy minden muszlim és minden menekült potenciális terrorista. De azt sem rejtheti véka alá, hogy önpusztítónak és életveszélyesnek tartja azt a korlátlan és alapjában véve ellenőrizetlen befogadást ösztönző felfogást, amelyik nem hajlandó szembenézni a migrációs hullám és a terrorizmus valóságos összefüggéseivel. Aki szigorúbb határbiztosítást, és általában véve tudatosabb és tervezettebb védelmi rendszer alkalmazását sürgeti, könnyen szembetalálja magát a váddal, vagy legalábbis a gyanúval, hogy részvétlen vagy netán iszlámgyűlölő.

Ezért nem könnyű tárgyyszerűen, a kötelező neo-anarchista mantra felmondása nélkül ezekről a kérdésekről beszélni.

Ely Karmon, a Nemzetközi Terrorelhárítási Intézet (International Institute For Counter-Terrorism) vezető kutatója írt arról 2016 augusztusában az *„Európa lassanként ráébred az iszlamista terrorizmusra”* című tanulmányában⁷, hogy az európaiak elvesztegettek két vagy három értékes esztendőt, hogy felkészüljenek a hatványozottan növekvő dzsihadista fenyegetésre, és azoknak a menekülteknek a beáramlására, akiknek egy része közvetlen veszélyt jelent. Az európai városokban elkövetett súlyos merényletek hátterében a határbiztosítás hiányán és a hírszerzési együttműködés zavarain kívül az a magatartás áll, amelyet Karmon tévesen értelmezett politikai korrektségnek nevez. Az európai politikai vezetők nem ébredtek fel időben, későn vették észre a Szíriába és Irakba utazó harcosok folyamát, és amikor igen, akkor sem jött létre európai szintű koordináció. A brüsszeli merényletek hátterét elemezve kitér arra, hogy más mulasztások mellett, szerepet játszott az is, hogy Abdeslam⁸ elfogása miatt az elkövetők a tervezés végső fázisból gyorsíthatták fel a végrehajtást, miközben a terrorista kihallgatása késlekedett, nem egy „ketyegő bombának” megfelelő volt. Valóban, józan ésszel nehezen indokolható, hogy bárminemű politikai korrektség jegyében egy tömeggyilkos kihallgatását a sebesülése miatt elnapolják.

Találón szellemes szójátékkal nevezi napjaink terrorizmusát Alain Bauer, a párizsi CNAM Kriminológiai Tanszékének a vezetője – az UFO, vagyis az „Unidentified Flying Object” mintájára – „Unidentified Fighting Object”-nek⁹. Egyre vitathatóbb például, hogy az úgynevezett magányos farkasok valóban magányosan tervezik-e meg a tetteiket, vagy csupán olyan esetekről van szó, amelyekben nem sikerül feltárni és azonosítani azokat a legalábbis virtuálisan létező kapcsolatokat, amelyekből a merénylet elkövetéséhez szükséges lelki, indulati és gyakorlati muníciót merítik. A jövő képernyőjén valószínűleg azoknak a közvetítőknak, segítőknek, börtönviselt veteránoknak és kivitelezőknek a rejtett hálózata kerül az érdeklődés középpontjába, akik kommunikációs és logisztikai hidat alkotnak a magányosnak látszó elkövetők és az ISIS szíriai és iraki parancsnokai, illetve külső műveleti egységei között.

De a másik oldalon, az ISIS-szel szembeni koalíciós erők oldalán sincs könnyű dolga a nyugati hatalmaknak, ha azonosítani szeretnék, valójában kikre és miben számíthatnak nem csupán az Iszlám Állam elleni harcban, hanem a bukásuk utáni állapot vonatkozásában. Scott Atran antropológus, a John Jay Egyetem Terrorizmuskutató Központjának készített rendkívül alapos, *„Frontvonalban az ISIS ellen: Ki harcol, Ki nem és Miért”* című beszámolójában¹⁰ bemutatja

azt a már-már azonosíthatatlanul tarka és ellentmondásos kapcsolati hálót, szövevényes erőteret, amelyben az Iszlám Állam elleni helyi szövetségek folyton belső ellentétek, kettős játékok, belháborúk, intrikák, rivalizálások, átpártolások áldozatává válnak. Ez a „látélet” előre vetíti, mire számíthat a világ a térségben az ISIS mai formájának megsemmisülése, területeinek elvesztése után. A fenyegetés nem szűnik meg, csak alakot vált. Egyre több jel mutat az al-Kaida megerősödésére és a két terrorszervezet közötti kapcsolatok rendezésének a szándékára is. Céljaik és ideológiájuk, elitista és populista habitusuk különbsége dacára, az ISIS, ha rákényszerül, mérsékeltebben viszonyulhat majd a szélsőséges iszlám világ más csoportosulásaihoz. Az al-Kaida megerősödéséről, és az ISIS-szel való kapcsolatában várható változásról többen is írtak az elmúlt hónapokban. A CTC Sentinelben, az Amerikai Katonai Akadémia Terrorelhárító Központjának a szakfolyóiratában például 2016 végén Bruce Hoffman neves biztonságkutató fejti ki igen meggyőzően¹¹, hogy az al-Kaida szép csendben hogyan építi újjá magát és vonja össze a forrásait. Fő telephelye Szaúd-Arábia, de Szíria következik a listán. Ráadásul al-Bagdadi¹² kiesésével, netán halálával a fő személyi ellentét is megoldódott a két vezetés között.

A jövő trendjeit vizsgálva a képzetlen muszlim tömegek beilleszkedési válságai és radikalizálhatósága mellett tekintetbe kell venni az Internet, és főként azoknak a titkosító alkalmazásoknak (Telegram, WhatsApp stb.) a korlátlan szabadságát, amelyek az európai terrortámadások szinte mindegyikében biztosították a felderíthetetlen kapcsolatot az elkövetők és segítők és a szíriai vagy iraki vezetés között.

Európa szempontjából azonban a legnagyobb veszélyt minden bizonnyal a visszaáramlás jelenti. A számadatok a különböző adatbázisokban némileg eltérők, de 2015 végéig mintegy harminc-negyvenezer ember utazott Szíriába és Irakba, nyolcvan-száz országból, hogy az ISIS-hez és más szalafista erőszakszervezetekhez csatlakozzék. Hoffman is hangsúlyozza, hogy a Poszt-Kalifátus permanens nemzetközi fenyegetést jelent majd, mivel sikerrel létrehozott egy külső műveleti hálózatot Európában, amely egészen a párizsi merényletig észrevétlen maradt. Az ISIS titkosszolgálati egysége, amely a külső műveletek irányítója, az Amn al-Kharji, operatív embereinek százait juttatta már be az Európai Unióba. Nem keveseket hamis identitással, a migrációs hullámon keresztül. Ely Karmon másik, „*A Kalifátus bukása: Hogyan tovább ISIS?*” című írásában¹³ a brit MI6 vezetőjét idézi, aki úgy véli, magasan szervezett külső támadások forgatókönyve áll készen, amelyeknek a megvalósításához az irányítóknak nem kell Európába érkeznie. Valószínűsíthető, hogy az ISIS összeomlásával a Nyugatot fenyegető veszély

megnő. Matt A. Mayer, az Amerikai Vállalkozásfejlesztési Intézet (American Enterprise Institute) vendégtanára, korábban vezető beosztású belbiztonsági tiszt, arról ír, hogy a terrorizmus elleni harcban a rádióelektronikai hírszerzés (SIGINT) már nem lesz elegendő és elsődleges, így ismét előtérbe kell helyezni és megerősíteni az emberi hírszerzés (HUMINT) lehetőségeit. „Az ISIS meg fogja támadni Európát és Amerikát, hogy bizonyítsa életképességét, helyreállítsa a hatalmát és megerősítse a brandjét.”¹⁴ Az EUROPOL éves értékelése szerint is arra kell számítani, hogy ha az ISIS jelentős területi veszteséget szenved Irakban és Szíriában, harcosok sokasága szivárog vissza, felhasználva családi kapcsolataikat, egy részük speciális küldetéssel. Bár mindenekelőtt az Iszlám Állam megsemmisítése lehet a legfontosabb lépés ahhoz, hogy a migrációs hullám csillapuljon, és a fejlett világ nekikezdjen annak, hogy a migrációt kiváltó tényezőket a maguk földrajzi helyén kezelje, addig azonban olyan időszak következik, amely fokozott veszélyekkel jár.

Boaz Ganor, a Nemzetközi Terrorelhárítási Intézet vezetője és a terrorizmus egyik legkiválóbb szakértője az új amerikai elnök terrorellenes politikája előtt álló lehetőségeket, forgatókönyveket elemezve¹⁵ abból indul ki, hogy minden terrorellenes stratégiának két változót kell célbavennie: a *motivációt* és az *operatív képességet*. A hatékony terrorelhárítási stratégia egyfelől mérsékelni szeretné a terrorizmust kiváltó motivációkat, másfelől csökkenteni a terroristák műveleti képességeit. Csupán e két változó megfelelő párosítása és az ellenük való párhuzamos, koordinált küzdelem kényszerítheti térdre a terrorizmust, illetve redukálhatja a támadások számát. Ezt persze könnyebb kijelenteni, mint megvalósítani. Szükségszerű belső ellentmondás feszül ugyanis a két párhuzamos célkitűzés között: minél hatékonyabbak a terrorista szervezetek műveleti képességeinek a csökkentésére tett erőfeszítések (célzott akciók az „időzített bombák” hatástalanítására, letartóztatások és eljárások a terroristák ellen, a terrorista szervezetek fegyverkészleteinek a megsemmisítése vagy a terrorista pénzforrások lefoglalása), a terroristák és követőik annál elszántabban keresik a visszacsapás lehetőségét és újabb támadásokkal akarják bizonyítani, hogy a terrorelhárítás hiábavaló. Ez a terrorelhárítás „bumeráng-hatása”. A politikai döntéshozók azonban ritkán vállalják fel mind a két célkitűzést azonos súllyal. Ezért, a globális és lokális terrorellenes harc egyik fő kihívása, hogy megtaláljuk és fenntartsuk azt a kényes egyensúlyt, amely lehetővé teszi a terrorista motivációk és képességek szimultán kezelését. Magyarországon a terrorista műveleti képességek felderítése és az esetleges támadások megelőzése érdekében jött létre, az európai mintának és elvárásnak megfelelően, a Terrorelhárítási Központ. A motivációk feltárása és terjedésük visszaszorítása terén tett jelentős

lépés, hogy a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetében megalakult a radikalizáció visszaszorításáért küzdő munkacsoport.

A tömeges migráció kezelésében világosan tetten érhető az egyes tagországok gyökeresen eltérő stratégiai kultúrája.

A *stratégiai kultúra* fogalma eredetileg a hidegháborús korszakban született, a hetvenes és nyolcvanas években, amikor az amerikai elemzők azzal szembesültek, hogy nem képesek biztonságosan kiszámítani és előre jelezni a szovjetek elrettentő lépéseit és reakciót. A tévedés rendre abból fakadt, hogy magukból indultak ki: nem vették kellően figyelembe, hogy az ellenfél nem föltétlenül ugyanazt teszi hasonló helyzetben, mint amit ők maguk tennének, mivel történelme, hagyományai, viselkedésmintái, értékvilága, jelképei mást diktálnak, másra ösztönzik. Ezek a kudarcok vezettek el ahhoz a felismeréshez, hogy a biztonságpolitikában nem számolhatunk egységes viselkedési és stratégiai sztenderdekkel, mivel mindegyik ország a maga sajátos módján értelmezi és reagálja le a nemzetközi eseményeket és a biztonsági kihívásokat. A stratégiai kultúra fogalma, legszélesebb értelemben, a céloknak és eszközöknek azt az együttesét jelenti, illetve azokat a prioritásokat, amelyek megszabják, hogy egy-egy ország – vagy akár egy földrajzi térség vagy egy-egy intézmény –, milyen elvek mentén alakítja ki a maga biztonsági eszköztárát, hogyan használja a diplomácia és az erő lehetőségeit, illetve hogyan teremti egyensúlyt a kettő között.

A stratégiai kultúra fogalmának a bővületében azonban a biztonságpolitikai gondolkodás egy idő után átlendült a ló túloldalára: az elmélet maga alá gyűrte a valóságot, és sokak szerint *kognitív zárlatot* eredményezett. A stratégiai kultúra fogalma berobbant a hírszerzési-titkosszolgálati gondolkodásba is. Valóban, az információk gyűjtésében és elemzésében – legyen szó akár hírszerzésről vagy elhárításról – számolni kell a stratégiai kultúrák különbözőségeivel. Tanulmányok sora foglalkozik azzal, hogy a hírszerzői közösségek olykor drámaian különböző következtetéseket vonnak le külföldi titkosszolgálatokról. A kognitív zárlat a hírszerzésben és az elhárításban ugyanolyan súlyos tévedésekhez vezethet, mint annak idején a védelempolitikában.

A stratégiai kultúra mibenléte egyébként az érdeklődés előterébe került az Egyesült Államokban is – a 2017-es elnökválasztást követően. Megjelent tanulmányában¹⁶ például John E. McLaughlin, aki George W. Bush elnöksége idején a CIA igazgatóhelyettese volt, abból indul ki, hogy az új amerikai kor-

mány olyan átalakuló világgal és stratégiai összefüggésekkel találkozunk, amelyek megkívánják feladatainak teljes újragondolását. Következtetései a mi számunkra is megfontolandók. Az új amerikai adminisztrációnak is szembeesnie kell az „aszimmetrikus hadviseléssel”, a terrorizmussal, amelynek a hatalomelméletében semmi új nincs, újak azok a technológiák, amelyekkel romboló erőre tesz szert. (Például a fémdetektoros bombák vagy CBRN fegyverek előállítása és az információs-kommunikációs eszköztár.) Biztonsági stratégiájának a kialakításában a másik alapvető kihívást az jelenti, hogy a világban új *erőközpontok* jöttek létre, az erő-egyensúly régi pillérei repedeznek, az értékrendek hierarchiája megbomlóban van. Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-Afrika növekvő szerepének a tükrében súlytalanodnak az USA eddigi szövetségi kapcsolatai, mondjuk a G8-ak. Új kapcsolatokat és koalíciókat kell kötni, mivel még a világ vezető nagyhatalma sem tud többé a régi módon hatást gyakorolni másokra. Ebben a régi és új erőközpontok sajátos mozgásán és versenyén formálódó világban a lélektani hadviselés, az információs és dezinformációs műveletek, fedett akciók, speciális megtévesztő műveletek olyan újfajta alkalmazására kell számítani, amelyeknek a kivédésére a titkosszolgálatoknak fel kell készülniük. Gondolhatunk itt az úgynevezett nem-lineáris hadviselés (NLV) fenyegetéseire, és ezen belül is elsősorban talán a lélektani hadviselés (PSYOP) jelenségkörére.

„A racionalitásnak nincs általános érvényű modellje, és ami racionális az egyik ország szemében, irracionális lehet a másikéban.” Ha az ember nem akar beleveszni az akadémikus elemzések rengetegébe, Vasilis Margarasnak, az európai integráció és biztonságpolitika kutatójának fenti meghatározását¹⁷ nyugodtan elfogadhatja. Margaras azt a kérdést vetette fel még 2004-ben, vajon az Európai Unió rendelkezik-e közös és egységes stratégiai kultúrával? Ma, a népvándorlás és az európai tehetetlenség korszakában a kérdés: szónoki. Joggal állapítja meg, hogy jelentős különbség van az EU egész koncepciója és a koncepció keretét szolgáló tagállami kultúrák között, és oda jut, hogy az EU önálló stratégiai kultúrája gyenge, embrionális állapotú. Ma joggal feltehető a kérdés: képes lesz-e egyáltalán, belátható időn belül, egy közös célokon és értékeken nyugvó, cselekvőképes, önmaga megvédésére képes közös stratégiai kultúra kialakítására?

Az európai baloldal, és részben a mérsékelt jobboldal elitje is, sok esetben a politikai korrektség túlhajtásából és téves felfogásából fakadólag nem támogatja a biztonsági stratégia következetes végrehajtását. Magyarország kormánya, az állam szuverenitásának a védelmére és a nemzet biztonságának a garantálására építi stratégiai kultúráját. A szuverenitás azonban a biztonságpolitikában

korántsem bezárkózást vagy elkülönülést jelent, hanem akkor lehet eredményes, ha a nemzet érdekeit, céljait, értékeit, hagyományait, kultúráját képes összehangolni a fenyegetések globalitásából fakadó együttműködési kívánalmakkal. Az átrendeződő világban önálló stratégiai kultúránk kidolgozása, szuverenitásunk, szövetségi rendszerünk és a szövetségi rendszerünkön kívül kiépítendő kapcsolataink értékalapú rendszerbe foglalása: ez lehet a következő évek legfontosabb biztonságpolitikai feladata.

JEGYZETEK

- 1 Eric Herren: *Countering Future Terrorism*; International Institute For Counter-Terrorism, 2005. Fordítás Hankiss Ágnes.
- 2 National Security Agency, magyarul Nemzetbiztonsági Ügynökség
- 3 A holland titkosszolgálat jelentéséből. *Fusion Centres Throughout Europe, Belgian Standing Committee* (ed), Intersentia, 2010. „Netherland. The Expertise and Analysis Department of the National Coordinator for Counter-terrorism”. Fordítás Hankiss Ágnes.
- 4 Eric Herren: *Countering Future Terrorism*; International Institute For Counter-Terrorism, 2005. Fordítás Hankiss Ágnes.
- 5 Stewart A. Baker: *Skating on stilts. Why we aren't stopping tomorrow's terrorism?*, Hoover Institute Press, 2010. Fordítás Hankiss Ágnes.
- 6 John Horgan, Mia Bloom, Chelsea Daymon, Wojciech Kaczowski, Hicham Tiflati: *A New Age of Terror? Older Fighters in the Caliphate*, CTC Sentinel, 2017.
- 7 Ely Karmon: *Europe, Slowly Waking Up to Islamist Terror*; International Institute For Counter-Terrorism, 2016. <https://www.ict.org.il/Article/1754/europe-slowly-waking-up-to-islamist-terror>
- 8 Salah Abdeslam (1989-) belga születésű francia terrorista.
- 9 Alain Bauer: *Who Is The Enemy? Terrorism As An Unidentified Fighting Object*; International Institute For Counter-Terrorism, 2016. <https://www.ict.org.il/Article/1774/who-is-the-enemy-terrorism-as-an-unidentified-fighting-object>
- 10 Scot Atran: *On the Front Line Against ISIS: Who Fights, Who Doesn't, and Why*; International Institute For Counter-Terrorism, 2016. <http://www.thedailybeast.com/articles/2016/04/19/on-the-front-line-against-isis-who-fights-who-doesn-t-and-why>
- 11 Bruce Hoffman: *The Global Terror Threat and Counterterrorism Challenges Facing the Next Administration*; CTC Sentinel, 2016. <https://www.ctc.usma.edu/posts/the-global-terror-threat-and-counterterrorism-challenges-facing-the-next-administration>
- 12 Abu Bakr al-Bagdadi (1971-) iraki származású terrorista, 2015 márciusában egy amerikai légitámadásban súlyos sérülést szenvedett.
- 13 Ely Karmon: *The Demise of the Caliphate: Quo Vadis ISIS?*; International Institute For Counter-Terrorism, 2016. <https://www.ict.org.il/Article/1878/the-demise-of-the-caliphate-quo-vadis-isis>
- 14 Matt A. Mayer: *Enhanced Human Intelligence is Key to Defeating Terrorists*; American Enterprise Institute, 2016.
- 15 Boaz Ganor: *A New Counter-Terrorism Doctrine for President Trump*; International Institute For Counter-Terrorism, 2016. <https://www.ict.org.il/Article/1909/a-new-counter-terrorism-doctrine-for-president-trump>
- 16 John E. McLaughlin: *US Strategy and Strategic Culture from 2017*; <http://globalbrief.ca/blog/2016/02/19/american-strategy-and-strategic-culture-next-administration/>
- 17 Vasilis Margaras: *Strategic culture: a reliable tool of analysis for EU security developments?*; European Foreign Policy Conference, London, 2004.